

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
SHAROF RASHIDOV NOMIDAGI
SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI**

**“O‘ZBEKISTONDA MADRASALAR TA’LIM TIZIMI
TARIXI MANBASHUNOSLIGI”**

**MAVZUSIDAGI RESPUBLIKA
ILMIY – AMALIY ANJUMANI MATERIALLARI**

SAMARQAND – 2024

DASTURIY QO'MITA

Ismi sharifi	Vazifasi
B.E.Ergashev	Samarqand davlat universiteti Tarixshunoslik va manbashunoslik kafedrası mudiri, a'zo
I.M.Saidov	Samarqand davlat universiteti Tarixshunoslik va manbashunoslik kafedrası professori, a'zo
Sh.X.Voxidov	Samarqand davlat universiteti Tarixshunoslik va manbashunoslik kafedrası professori, a'zo
D.N.Radjabova	Samarqand davlat universiteti Tarixshunoslik va manbashunoslik kafedrası dotsenti, a'zo
O.Sh.Yarmatov	Samarqand davlat universiteti Tarixshunoslik va manbashunoslik kafedrası o'qituvchisi (PhD), a'zo
X.B.Abriyev	Samarqand davlat universiteti Tarixshunoslik va manbashunoslik kafedrası o'qituvchisi (PhD), a'zo
A.S.Yakubov	Samarqand davlat universiteti Tarixshunoslik va manbashunoslik kafedrası o'qituvchisi (PhD), a'zo

Ma'sul muharrir

B.Ergashev – *tarix fanlari doktori, professor*

Taqrizchilar:

I.Saidov – *tarix fanlari doktori, professor*

R.Xoliqulov – *tarix fanlari nomzodi, dotsent*

Masalalarning xolisona yoritilganligi, keltirilgan dalil va ilmiy muomalaga kiritilgan ma'lumotlar ishonchliligi bo'yicha mas'uliyat mualliflar zimmasidadir. Maqolalarda ilgari surilgan fikr-mulohazalar konferensiya tahrir hay'atining nuqtai-nazari bilan hamohang bo'lmasligi mumkin.

MUNDARIJA

KIRISH 4-6 betlar

I. SHO'BA: AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR DAVRI MADRASALAR TARIXI

Rajapov Pirnazar Sardor o'g'li: Buyuk Saljuqiylar davri (1038-1157) da madrasa mudarrislarining jamiyat hayotida tutgan o'rni	10-17 betlar
Abriyev Hazratqul Bo'ronovich: Temuriylar davri Hirot madrasalari bunyod etilish tarixidan (Shohruh Mirzo, Gavharshod begim, Nig'matobod madrasalari misolida)	18-22 betlar
Amirkulov Jasur Baxtiyorovich: Ulug'bek madrasasining o'rganilishi va ta'mirlash borasidagi qilingan ishlar	22-27 betlar
Azizkulov A., To'g'izov N.: Temuriylar ta'lim tizimini Hindistonda joriy etilishi (yoxud Boburiylar saltanatida ta'lim islohotlari)	27-32 betlar
G'afforov Shokir Safarovich: Samarqand madrasalari tarixidan	32-43 betlar
Ибрагимова Меруерт Норжигитовна: Сочинения темуридов – источник по истории Ак Орды	43-52 betlar
Mamatqulova Farangis Orzukulovna: Islom tamaddunining dastlabki uch asrida Movarounnahrda madrasalarning tashkil topishi va ta'lim tizimi manbashunosligi	52-58 betlar
Mamatqulova Shaxnoza Rahmonqulovna: Amir temur – Ikkinchi renessans asoschisi	58-64 betlar
Mahmatqulov I.T., Raximov L.A.: O'rta Osiyo me'morchiligida qorixonalar va ularning arxitekturasini o'rganish va ilmiy tahlil qilish	64-67 betlar
Вафаева Джамиля Бакиевна: К вопросу истории медресе Бибиханым	67-72 betlar
Maxmudov Toxir Isayevich: Temuriylar davrida Xuroson xonaqohlarining o'quv muassasasi sifatidagi ahamiyati	73-79 betlar
G'afforov Sh.S., Shotemirova A.: Temuriylar davri madrasalari faoliyatiga bir nazar	79-87 betlar
Berdiyev Rustam Boboxonovich: Kidan-Qoraxitoylar tarixi manbashunosligi	88-100 betlar
Amirqulova Nasiba Baxtiyorovna: Temuriylar davri ta'lim tizimida faoliyat yuritgan mudarrislar	101-105 betlar

II. SHO'BA: O'RTA OSIYONING XONLIKLAR DAVRI MANBASHUNOSLIGIDA YANGICHA YONDASHUVLAR

<i>Вохидов Шодмон Хусейнович:</i> О системе обучения в медресах Бухары в середине XIX века	105-118 betlar
<i>Саидов Илхомжон Мухиддинович:</i> Наука и просвещение в Самарканде в средние века	118-133 betlar
<i>Ганиев Камалидин Ганиевич:</i> Место медресе и школ в духовно-культурной жизни Среднеазиатских ханств	133-144 betlar
<i>Imomov Ulug'bek Ismoilovich:</i> XVIII – XIX asrlarda Samarqand madrasalari tarixi manbashunosligi	145-149 betlar
<i>Irisqulov Olim Jahongirovich:</i> Shayboniylar davrida madaniy hayoti rivojida madrasalarning o'rni	149-156 betlar
<i>Qo'ldashev Sherali Temiraliyevich:</i> Chodak madrasasi tarixi	156-164 betlar
<i>Ro'zmatova Sharofatxon Toshmatjonovna:</i> Madrasalarda biologiya va zoologiya fanlarini o'qitishga oid ma'lumotlar	165-169 betlar
<i>Imomov Oybek Ismoilovich:</i> Ashtarxoniylar davri madrasalar me'morchiligi tarixi manbashunosligi	169-176 betlar
<i>Zaripboyeva Umida:</i> Xiva tumanidagi muqaddas qadamjolar	176-180 betlar

III. SHO'BA: O'ZBEKISTONNING YANGI VA ENG YANGI TARIXI MANBASHUNOSLIGI

Ergashev Baxtiyar Ergashevich: <i>Nikolay Ostroumovning Turkiston o'lkasidagi madrasalari to'g'risidagi ma'lumotlari</i>	181-186 betlar
Ergashev B.E., Ergashev S.M.: <i>Turkiston ta'lim tizimi va adabiyotlari tahlili</i>	187-194 betlar
Mattiyev O'tkir Begmatdulobovich: <i>Turkiston – ta'lim o'chog'i (afg'on talabalari misolida)</i>	194-197 betlar
Temirov Farrux Umedovich: <i>Sadriddin Ayniyning Samarqand tarixiga oid ilmiy tadqiqotlari</i>	198-201 betlar
Мулладжанова Хосият Яздонкуловна: <i>Влияние Туркестанского отдела русско-географического общества на мусульманскую систему образования в Средней Азии</i>	201-204 betlar
Musaxonov Sayidmuhammad Yo'ldoshxon o'g'li: <i>Turkiston jadidlari tafakkurida yoshlar masalasini metodologik asosda o'rganish</i>	204-208 betlar
Ravshanov Sherbek Tursunovich: <i>XIX asr oxiri – XX asr boshlarida Rossiya imperiyasidan Turkistonga ko'chirilgan aholining ta'lim tizimi</i>	208-215 betlar
Ro'ziboyev Raximbergan Ixtiyorovich: <i>XIX – XX asr boshidagi Qoraqalpog'iston Respublikasidagi maktab va madrasalar tarixi</i>	215-220 betlar
Xo'jayorov Asilbek Otabek o'g'li: <i>Qarshi shahri madrasalari ba'zilarida ta'lim jarayonlarining tashkil etilishi (XX asr boshlarida)</i>	220-227 betlar
Yarmatov Oybek Shaymanovich: <i>XIX asrda Turkistonda maorif tizimidagi o'zgarishlar</i>	227-230 betlar
Xasanova Zulhumor Djalolitdinovna: <i>XIX asrning ikkinchi yarmi – XX asr boshi Turkiston o'lkasidagi ijtimoiy-siyosiy vaziyat</i>	231-238 betlar
Qurbonov Bekjon G'ayrat o'g'li: <i>Mustaqillik yillarida yurtimizda xotin-qizlar madrasalari faoliyati va tarixi</i>	238-242 betlar
Turdiyev Ilyos Ulug'bek o'g'li: <i>Dashti qipchoqda kechgan etnik jarayonlar va 92 o'zbek urug'ining shakllanishi</i>	243-246 betlar
XULOSA	247-248 betlar

KIRISH

Qadim tarixdan ma'lumki, biz yashab kelayotgan makon madaniyat, ilm-fan va marifat o'chog'i sifatida butun dunyoga dong taratib kelgan. O'lkadagi ilm-fanning rivojlanishida ilm ma'rifat markazi hisoblangan madrasalarning roli beqiyos hisoblanadi.

Qadimgi va o'rta asrlar davrida bilim olish imtiyozi dastlab jamiyatning ma'lum bir qatlami, asosan ruhoniylar va oliy tabaqa vakillariga taalluqli bo'lsa, o'zining tadrijiy rivojida ta'limda madrasalar o'ziga xos xarakterga ega bo'lib bordi.

O'rta asrlar davri ta'limining taraqqiyoti tarixida o'lkaga islom dinining tarqalishi va mahalliy halqning turmush tarziga singib ketishi eng muhim omil sanaladi. Bu davrda musulmon madaniy shakllanishida madrasalar oliy ta'lim dargohi sifatida muayyan ahamiyatga ega bo'ldi. Bu Markaziy Osiyoda, xususan O'zbekiston hududida keng tarqalgan boshlang'ich *maktablar*, va oliy ta'lim muassasasi – *madrasalar* ko'rinishidagi ta'lim tizimining tashkiliy tuzilmasida namoyon bo'ldi. Ta'lim jarayonining bunday shakli uzoq davr mobaynida o'z samaradorligini saqlab qoldi. Buning isbotini dunyoviy va diniy fanlar sohasida ilmiy muassalarning vujudga kelishi, jahon ilmiga buyuk olim va mutafakkirlarni yetkazib berganligida ko'rish mumkin.

O'rta Osiyoda madrasalar ikki tip – Madrasa va Madrasayi Ol'iyaga bo'linib, madrasalar boshlang'ich qismi, Madrasayi Oliyalar yuqori ilmiy dargoh hisoblanadi. Mintaqamizda bunday oliy dargohlardan Buxorodagi Farjak madrasasi, Samarqanddagi Mirzo Ulug'bek madrasasi, Buxorodagi Mir Arab madrasasi, Buxorodagi Abdullaxon madrasasi, Toshkentdagi Ko'kaldosh madrasasi kabi bir qancha madrasalarni misol qilib aytishimiz mumkin.

Xususan, Samarqanddagi Mirzo Ulug'bek madrasasi bunga yorqin misol bo'ladi. Madrasada 16 yillik ta'lim jarayonida diyarli barcha diniy va dunyoviy fanlar o'qitilganligini hisobga olib mazkur madrasani mintaqadagi dastlabki oliy ta'lim dargohi sifatida e'tirof etish mumkin.

XVI-XVII asrlarda madrasalarda 21 yillik va 18 yillik ta'lim jarayonlari shakllanishi zahirida madrasalarda dunyoviy ilm qisqarib diniy ilm asosiy o'rin egallashi natijasida IX – XII asrlar va Amir Temur va Temuriylar davrlaridagi ulkan ilmiy yutuqlar davom ettirilmay o'lkada ilm-fanda tushkinlik yuz berdi va g'arbdagi ilm-fan taraqqiyotidan ortda qola boshladi.

XIX asr oxiri – XX asr boshlari O'rta Osiyo hududida ilm-fanda o'zgarishlar davri hisoblanadi. O'lkaning Rossiya imperiyasi tomonidan bosib olinishi va o'zga sivilizatsiya tizimining kirib kelishi Markaziy Osiyo ijtimoiy

hayotining barcha jabhalariga ta'sir ko'rsatib, ko'p asrlar davomida shakllanib, qaror topgan hayot tarzi va aholi turmush-tarzida o'zgarishlar yuzaga keltirdi. Ushbu jarayonlarning yaqqol ifodasi ta'lim tizimida kuzatiladi. Mazkur tarixiy bosqichda o'lkada turli-tuman yondashuvlar, uslublar, o'quv dasturlari va maqsadli ko'rsatmalarga asoslangan ta'lim shakllari mavjud edi. Xususan, jamiyatning eskicha qarash tarafdorlari tomonidan qo'llab-quvvatlangan masjidlar, boshqa diniy muassasalar huzurida va shaxsiy xonadonlardagi *an'anaviy musulmon maktablari*; mahalliy taraqqiyparvarlik harakati vakillari tomonidan tashkil etilgan, ilmiy yutuqlarni qo'lga kiritgan yevropa ta'lim uslublarini musulmon ta'limi elementlari bilan uyg'unlashtirgan *yangi usul maktablar*. Mustamlaka ma'muriyati tomonidan umumta'lim (*boshlang'ich maktab, gimnaziya, progimnaziyalar*) ochilgan, mahalliy aholi orasida boshqaruv tizimiga sodiq bo'lgan kadrlarni tayyorlovchi, o'z tamoyiliga ko'ra Rossiya imperiyasining boshqa hududlarida amalda bo'lgan o'quv jarayonlariga asoslangan *rus-tuzem maktablari*. Boshlang'ich ta'limning ushbu shakllari bilan bir qatorda o'quv dasturlari diniy ta'limga yo'naltirilgan *cherkovlar qoshidagi maktablar* va *yahudiy maktablari* ham faoliyat yuritgan.

XIX asr oxiri – XX asr boshlarida O'rta Osiyo mintaqasida faoliyat ko'rsatgan madrasalar va belgilangan yo'nalishdagi ta'lim muassasalari o'quv jarayonlar, o'quv-tashkiliy dasturlar va maqsadli auditoriyasi haqida shaxsiy qarashlarga ega edi. Bundan tashqari, ularning har biri u yoki bu ma'noda Rossiya mustamlaka ma'muriyati vakillari va mahalliy millat elitalarining ta'siri ostida bo'lib, jamiyatning rivojlanish yo'lida ularning pozitsiyalarini belgilab berardi. Shunday qilib, ta'lim tuzilmasi, o'quv jarayonlarining tashkillashtirilishi, o'quv materiallarining xususiyati va dasturlari, asosiy g'oyaviy yo'nalishlari jamiyatda sodir bo'layotgan siyosiy va ijtimoiy munozaralar va jarayonlarning yaqqol manzarasini namoyon etardi.

Umuman olganda, XIX asr oxiri – XX asr boshlarida O'rta Osiyo ta'lim tizimi jiddiy transformatsiyaga uchradi, uning asosiy komponenti bo'lgan o'quv-ta'lim jarayonlarining tizimli tashkillashtirilishi, ta'limning shakl va usullarida fikrlarning bir tomonlamaliligi, ijtimoiy tenglik qarashlaridagi o'zgarishlar shular jumlasidandir. Ta'kidlangan o'zgarishlar bir tomondan, burilish davrida jamiyatdagi ijtimoiy-siyosiy qarashlar oqibati va mahsuli hisoblanib, taraqqiyotning asosiy yunalishini tanlash zaruriyati bilan to'qnash keldi.

Boshqa tomondan, ta'lim tizimi jamiyatning intellektual muhitini shakllanishiga ta'sir ko'rsatdi va ma'lum ma'noda, o'lkadagi ijtimoiy-siyosiy jarayonlarning kelgusi yo'lini belgilab berdi.

Shu bilan birga, mazkur davrda o'quv-ta'lim jarayonlariga tatbiq etilgan –

dunyoviy fanlarning joriy qilinishi, o'g'il va qiz bolalarning birgalikda o'qitilishi, tan jazosi tizimining bekor qilinishi, uslubiy va didaktik qo'llanmalar va darsliklarni ishlab chiqilishi kabi yo'nalishlar XX asr davomida o'lkadagi ta'lim tizimi taraqqiyoti u yoki bu ma'noda rivojlantirildi.

Sovet davrida O'zbekistonga joriy qilingan bolsheviklarning ta'lim tizimi o'z mohiyatiga ko'ra zarbdor, ekspansion xususiyatga ega bo'ldi hamda mahalliy an'analar va islomga bog'liq bo'lgan barcha sohalarga qarshi g'oyaviy kurash olib bordi.

XX asrning 20 – 50 yillari xalqlar hayotida, hususan ta'lim tizimida rivojlanish davri bo'lsa-da, biroq u bir tomondan, qatag'onlari, to'xtovsiz fojealar, boshqa tomondan sovet hukumatining o'ylanmagan iqtisodiy islohotlari bilan olib borildi. Intellektual hayot va ta'lim tizimidagi yutuqlar, mantiqqa zid bo'lishiga qaramay, turg'unlikning kengayishi va chuqurlashuvi bilan birgalikda kechdi. XX asrning 80 yillaridagi islohotlar nafaqat ijtimoiy-madaniy jarayonlarni murakkablashtirdi, aksincha o'z mohiyatiga ko'ra, SSSRning to'liq tanazzuliga olib keldi.

**DASHTI QIPCHOQDA KECHGAN ETNIK JARAYONLAR VA 92
O‘ZBEK URUG‘INING SHAKILLANISHI**

Turdiyev Ilyos Ulug‘bek o‘g‘li

Sharof Rashidov nomidagi SamDU tayanch doktoranti

E-mail: ilyosturdiyev1@gmail.com

Ma’lumki, “ko‘chmanchi o‘zbek” atamasi ostida dastlab Shayboniylar bilan Amudaryo – Sirdaryo oralig‘iga kirib kelgan ko‘chmanchi turkiy aholi tushunilsa-da, o‘zbek xalqi deganda asosan bugungi O‘zbekiston va unga qo‘shni hududlarda qadimdan yashab kelgan o‘troq va ko‘chmanchi turkiylar tushuniladi. Mintaqadagi o‘troq turkiylar bilan ko‘chmanchi o‘zbeklarning o‘zaro birikuvi natijasida keyinchalik yagona o‘zbek xalqi tashkil topgan bo‘lib, Shayboniylar davri o‘zbek xalqi etnik shakllanishining so‘nggi bosqichlaridan biri bo‘ldi.

Markaziy Osiyo xalqlari tarixi bilan shug‘ullangan tadqiqotchilar orasida “92 bovli o‘zbek urug‘i” iborasi, umuman olganda, yaqin o‘tmishda o‘zbeklarning 92 ta uruqqa bo‘linish an‘anasi bo‘lgani va bu borada birmuncha yakdil fikrga kelinganiga qaramay, keyingi yillarda ayrim izlanuvchilar farqli qarashlarni o‘rtaga tashlayotganliklari ko‘zga tashlanadi. Ayniqsa, qozog‘istonlik tarixchilar orasida masalaga yondashilganda biryoqlamaliklarga yo‘l qo‘yilayotganiga duch kelish mumkin. Qozoq tarixchilari orasida bu masalada 2-3 xil yondashuv mavjud bo‘lib, ayrim qozoq olimlari, ayniqsa, XX asrning 90- yillaridan oldingi tadqiqotlarda “92 o‘zbek urug‘i” deganda ko‘proq dashti qipchoqlik ko‘chmanchi o‘zbeklar haqida so‘z borishi, ular siyosiy uyushuv, etnik, til va madaniyati bilan qozoq, qoraqalpoq, no‘g‘oylar bilan yaqin o‘xshashlikka ega bo‘lganliklariga e’tibor qaratgan bo‘lsalar, keyingi yillarda, xususan, mustaqillik yillarining ilk o‘n yilliklarida olib borilgan izlanishlarda ko‘proq biryoqlamalikka yo‘l qo‘yilganini aytib o‘tish kerak. Jumladan, qozoqlarning etnik shakllanishi, qozoq xonliklarining paydo bo‘lishi, qozoqlar xalqining urug‘-qabilaviy tarkibi masalasiga e’tibor qaratgan bir qator qozog‘istonlik tadqiqotchilarning “92 bovli o‘zbek urug‘i” iborasining o‘rniga “92

bovli qipchoq urug‘i”[1], “92 bovli elatiya” degan iboralarni nisbatan ko‘proq qo‘llayotganliklari diqqatni tortadi.

Qozoq olimlarining bunday yondashuvlarining negizida bir qator omillar yotib, ularni quyidagicha tasniflash mumkin:

1) Agar bu iborani yozma manbalarda uchraganidek “92 bovli o‘zbek urug‘i” deb ishlatsalar guyo bu ibora qozoqlarga ham aloqadorligini birmuncha yo‘qotadi;

2) Ayrim qozoq olimlari “92 bovli qipchoq urug‘i” iborasini ishlatish orqali aslida bu tarixiy tushuncha qozoqlarga ko‘proq aloqador ekaniga urg‘u bermoqchi bo‘ladi.

3) Qozoq olimlarining sezilarli bir qismi qipchoqlarga xos tarixiy merosni ko‘proq qozoqlarga tegishli deb qarashga intiladilar[2]. Ayniqsa, tarixiy Dashti Qipchoq, aniqroq aytganda, bugungi Yevrosiyo kengliklarida tarix sahnasiga chiqib tushgan o‘nlab turkiy sulolalarning, xususan, Oltin O‘rda va uning izdoshlari bo‘lmish bir qator siyosiy uyushmalar (Oq, O‘rda, Ko‘k O‘rda va b.) tarixini qozoqlarning ajdodlari bilan bog‘lashga urinish kayfiyati kuchli. Shunday maqsadni o‘zlariga vazifa qilib olgan ayrim qozoq tadqiqotchilari “92 bovli o‘zbek” degan iborani ishlatishdan qochib, uning o‘rniga “92 bovli qipchoq” iborasini qo‘llaydilar va shu yo‘sinda Dashti Qipchoq merosining o‘zbeklarga ham tegishli ekanini xaspo‘shlashga tirishadilar.

Aslida Dashti Qipchoq tarixiga tegishli o‘rta asr yozma manbalari, xususan, fors va turkiy tilli tarixiy asarlar, rus yilnomalari va boshqa tillardagi tarixiy asarlardagi ma’lumotlarga asoslanilsa, ushbu hudud tarixi va merosi birgina qozoqlarga emas, ko‘chmanchi o‘zbeklar, qoraqalpoqlar, no‘g‘oylar, boshqirdlar va tatarlarga ham birday tegishli ekani ma’lum bo‘ladi[3]. Buni yozma manbalarda tilga olingan Dashti qipchoqlik yuzlab etnonimlarning ushbu xalqlar tarkibida deyarli birday uchrashi, ayrim o‘rinlardagina qaysidir etnonimlarning o‘zbeklarda,

no'g'oylarda va qoraqalpolarda birmuncha ko'proq uchrashi, qaysidir etnonimlarning esa qozoq yoki boshqirdlarda nisbatan ko'proq saqlangani tasdiqlab turibdi. Masalan, "92 boqli o'zbek urug'i" ro'yxatida o'rin olgan *qirq, yuz, ming, mang'it, kenagas* etnonimlari o'zbek, qoraqalpoq, no'g'oy va boshqirdlarda uchrab, qozoq urug'lari orasida bunday etnonimlar qayd etilmagan[4]. Bunday misollarda yana bir nechasini keltirib o'tishm mumkin. Holbuki, ushbu urug'lar turkiy xalqlardan yana bir nechtasining tarkibida uchrab, ular nafaqat Dashti Qipchoqda, balki Markaziy Osiyo, Oltoy va Janubiy Sibirdagi siyosiy va etnik jarayonlarda faol qatnashganliklari bilinadi.

"92 boqli o'zbek urug'i" iborasini to'g'ridan-to'g'ri "92 boqli qipchoq urug'i" deyishga yo'l qo'ymaydigan yana bir qator omillar bor. Birinchidan, ushbu ro'yxatda faqat Dashti qipchoqlik urug'lar emas, *barlos, arlot, mo'g'al* (mo'g'ul), *qarluiq, turkman, "turk"* kabi bir qator turkiy urug'lar ham o'rin olgan[5]. Qizig'i shundaki, ushbu etnonimlarning deyarli barchasi qozoq urug'lari ro'yxatlarida tilga olinmagan. Ya'ni bunday etnonimlar uchala qozoq juzi tarkibida ham uchramaydi. Bizningcha, buning negizida qozoqlar alohida yetnik guruh bo'lib shakillanayotgan pallalarda yoki 3 ta juzga bo'linish jarayonlarida[6], ya'ni XV asrning ikkinchi yarmidan boshlab to XVII asrlargacha bo'lgan davr oralig'ida Dashti qipchoqlik bir qator urug'larning ushbu jarayonlardan birmuncha chetda qolganliklari omili yotadi. Ma'lumki, qozoqlarning asosini tashkil etadigan turkiy yoki turk-mo'g'ul urug'larining katta qismi Yettisuv va uning atroflarida, xususan, Balxash ko'li tevaraklari, Chu, Talas va Ili daryolari oralig'ida yashagan va Uli-juz (Katta-juz) qozoqlari sifatida bilinadigan urug'lar bo'lgan: ayniqsa, *dug'lat, uysin* (uyshun), *qangli* urug'lari. Ushbu hududlar Dashti Qipchoqning kunchiqar tomonlarida – Jo'ji ulusi (Oltin O'rda)ning sharqida, Chig'atoy ulusining shimoli-sharqiy qismlarida joylashgan bo'lib, o'rta asrlar "Mo'g'uliston" deb yuritilgan va haqiqiy mo'g'ul yurti – O'rxun, Tola va Selenga daryolari qirg'oqlari, Gobi cho'li va Ordos o'lkasi (bugungi XXRdagi Ichki Mo'g'uliston avtonom rayoni)dan farq qilgan. Uli-juz qozoqlarining tarkibida turkiy yelementlar bilan birga mo'g'ul va

turklashgan mo'g'ul urug'lari birmuncha ko'pchilikni tashkil yetgan bo'lib, ular Sharqiy Chig'atoy ulusining tayanch urug'lari – dug'lat, uysin (uyshun), jaloyir va hokazo kabi turk-mo'g'ul urug'larini o'z ichiga olgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. https://vk.com/wall-40075799_1298;
2. Алпысbes M. Shejire kazaxov: istochnike i tradiicii. – Astana, 2013. – S. 104, 193, 199.
3. Тrepavlov, V. V. Istorія Nogayskoy Ordы. – M.: Izd. firma «Vostochnaya literatura» RAN, 2002. – S. 472-496.
4. Jdanko T.J. Oчерki istoricheskoy этnografii karakalpakov. – M-L.: AN SSSR, 1950. – S. 161-168; Kereytov R.X. Nogayцы. Osobennosti этnicheskoy istorii i бытовoy культуры. Stavropol: Servisshkola, 2009. – S. 34-123.
5. Babayrov G., Kubatin A. K voprosu o termine «92 uzbekskix plemeni» v kontekste istoricheskix svyazey tюрkskix narodov // Global-Turk. – No. 4. – Astana: International Turkic Academy, 2014. – S. 137-147.
6. Abuseitova, M. X. Istorія Kazaxstana i Centralnoy Azii. – S. 191, 194

XULOSA

O‘zbekistonning davlat mustaqilligini qo‘lga kiritishi mamlakat ta’lim tizimi evolyutsiyasida yangi va muhim bosqich bo‘ldi. Bu davrda sohaga, bir tomondan jahon ta’lim jarayonlarining eng yaxshi natijalari joriy etilgan bo‘lsa, boshqa tarafdin, ko‘p asrlik va milliy xususiyatlar inobatga olingan tajribalar qo‘llanila boshladi.

Hozirgacha O‘zbekistondagi ta’lim tizimi tarixiy nuqtai-nazardan bunday katta davriy kesimda, uning mohiyati va xususiyatlari rivojining barcha jihatlarini o‘zida mujassam etgan yaxlit tadqiqot sifatida o‘rganilgan emas. Muammoning tarixshunosligi maxsus o‘rganilmagan, uni tahlil etish faqatgina ta’lim tarixi jarayonlarini har tomonlama o‘rganish orqali amalga oshiriladi.

“O‘zbekiston hududida ta’lim tarixi va tarixshunosligi: tajriba, muammolar, rivojlanish” fundamental loyihasi doirasida nafaqat ta’lim rivojidagi jarayonlar, balki uning institutsional tuzilmasi, mazmuni, o‘zgarishlardagi tendensiyalar va sotsio-madaniy manzarasini tadqiq etish maqsad qilingan.

Tarix va tarixshunoslik tadqiqiga bog‘liq bu muammolar bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. Shuning uchun mintaqadagi tarixiy va amaldagi ta’lim jarayonlaridagi yutuq hamda kamchiliklarni o‘rganish, tahlil qilish hamda kamchiliklardan to‘g‘ri xulosa chiqarishda masalaga tarixshunoslik va manbashunoslik nuqtayi nazardan yondashishni bugungi kunning dolzarb muoammolaridan hisoblab, ushbu konfrensiyada o‘rta asrlar, xususan, Temuriylar, Shayboniylar, Ashtarxoniylar, Mang‘itlar, Qung‘irotlar, Minglar, Rossiya imperiyasi bosqini davri, sovet davri hatto qisman mustaqillik davri ta’lim tizimidagi jarayonlar, uning yutuq va kamchiliklarini yoritish bilan bir qatorda tizimning Tarixshunosligi va manbashunosligini ham atroflicha yoritib berishga harakat qilingan.

Mazkur to‘plamda o‘rta asrlardan mustaqillik yillarida O‘zbekistondagi ta’lim tizimi tarixining u yoki bu jihatlarini yoritib berishga harakat qilingan. Bu yerda ta’lim tizimi tarixining barcha yunalishlari aks etmagan. Faqat tizimning

transformatsiyasi, har bir davrdagi o'ziga xos yutuq va kamchiliklari siyosiy tizim va ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot bilan bog'lik jihatlarni inobatga olingan holda ko'rsatib berildi. Shu sababli kelgusida bu masalaga ta'luqli konfrensiyalarni xalqaro miqyosida tashkil qilishni rejaga kiritish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

To'plam talabalar, o'qituvchi mutaxassislar, keng kitobxonlar ommasiga mo'ljallangan bo'lib, o'z mazmuniga ko'ra jamiyatning to'laqonli taraqqiyotida ta'limning beqiyos ahamiyatga ega ekanligiga jamoatchilik e'tiborini qaratgan.